

Nr 41

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 11 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 59, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,

2) lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring,

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen har hänvisats till statsutskottet, såvitt avsåg anvisande av anslag, och i övrigt till lagutskott.

I samband med propositionen behandlar utskottet följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. *vid riksdagens början väckta motioner:*

1) de likalydande motionerna nr 221 i första kammaren av herrar *Dahlén* och *Nyman* samt nr 292 i andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 322 i första kammaren av fröken *Mattson* samt nr 390 i andra kammaren av fru *Lindberg* och fru *Svensson*,

3) de likalydande motionerna nr 577 i första kammaren av herr *Larsson, Lars, m. fl.* och nr 712 i andra kammaren av fru *Skantz m. fl.*;

B. *i anledning av propositionen väckta motioner:*

4) de likalydande motionerna nr 668 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 820 i andra kammaren av herr *Jansson m. fl.*,

5) de likalydande motionerna nr 669 i första kammaren av herr *Jacobs-son, Per, m. fl.* och nr 822 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

6) de likalydande motionerna nr 670 i första kammaren av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Svanström* samt nr 821 i andra kammaren av herrar *Johans-son* i Skärstad och *Svensson* i Vä,

7) de likalydande motionerna nr 671 i första kammaren av herr *Sören-*
1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 9 saml. 2 avd. Nr 41*

son m. fl. samt nr 823 i andra kammaren av herrar *Nelander* och *Keijer*, ävensom

8) motionen nr 824 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.*

Motionerna under 4) och 8) har, såvitt angår anvisande av anslag, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskott. Övriga motioner har i sin helhet hänvisats till lagutskott.

Motionen under 1) behandlas i detta sammanhang endast såvitt angår sjukförsäkringen och tilläggpensioneringen.

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring**

Härigenom förordnas, *dels* att 14 kap. 6 § lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring skall upphöra att gälla, *dels* att 9 kap. 2 och 3 §§, 11 kap. 7 §, 12 kap. 1 § och 15 kap. 3 § nämnda lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

9 kap.

2 §.

Till ålderspension — — — — — års ålder.

Ändå att så ej följer av första stycket utgår invaliditetstillägg till förtidspension, som avses i 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket, därest den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet.

Ändå att så ej följer av första stycket utgår invaliditetstillägg till förtidspension, som avses i 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket, därest den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. *Med försäkrad som utför förvärvsarbete jämställes försäkrad som bedriver studier, om den försäkrade är berättigad till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller endast på grund av bestämmelse om behovsprövning utesluten från sådan förmån. Invaliditetstillägg enligt detta stycke må vara begränsat till viss tid.*

Invaliditetstillägg tillkommer — — — — — utom densamma.

Invaliditetstillägg utgör — — — — — av basbeloppet.

¹ Senaste lydelse av 9 kap. 2 och 3 §§ se 1964: 156.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Försäkrad äger för tid före den månad då han fyller sexton år rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning, därest han på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. *Sådant bidrag må vara begränsat till viss tid.*

Åttnjuter försäkrad ————— sextiosju år.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat *femtio* procent av basbeloppet.

Försäkrad äger för tid före den månad då han fyller sexton år rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning, därest han på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

Invaliditetsersättning må vara begränsad till viss tid.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning. *Konungen må dock förordna att sådan ersättning skall utgivas för tid då den försäkrade vistas utom anstalten utan att vårdas genom dess försorg.*

Invaliditetsersättning *enligt första stycket och sådan ersättning enligt andra stycket till försäkrad, som avses i 2 § första stycket andra punkten*, utgör för år räknat *sextio* procent av basbeloppet. *Invaliditetsersättning i annat fall utgör, allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek, för år räknat sextio eller trettio procent av basbeloppet.*

11 kap.

7 §.

Försäkrad äger ————— annat förvärvsarbete.

Anmälan som ————— dylik anmälan.

Anmälan eller ————— till åtgärden.

Anmälan av försäkrad, som är gift, är utan verkan, om icke hans make samtycker till undantagandet.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*Är maken omyndig eller bortovaran-
de, ankommer det på förmyndare el-
ler god man att lämna samtycke. Sär-
skilt samtycke är ej erforderligt, om
den försäkrade är förmyndare eller
god man för sin make. Vägras sam-
tycke, äger riks försäkringsverket
medgiva undantagandet, om särskil-
da skäl föreligga.*

12 kap.

1 §.

Rätt till tilläggspension i form av
å l d e r s p e n s i o n tillkommer för-
säkrad från och med den månad,
varunder han fyller sextiosju år, un-
der förutsättning att pensionspoäng
tillgodoräknats honom för minst tre
eller, om han icke är svensk med-
borgare, minst tio år.

Rätt till tilläggspension i form av
å l d e r s p e n s i o n tillkommer för-
säkrad från och med den månad,
varunder han fyller sextiosju år, un-
der förutsättning att pensionspoäng
tillgodoräknats honom för minst tre
år.

På särskild ————— nämnda lagrum.

15 kap.

3 §.

*I fråga om pension till den som
ej är svensk medborgare skall för
tid varunder han ej är bosatt i riket
vid tillämpning av 12 kap. 2 § första
och andra styckena talet trettio ut-
bytas mot talet fyrtiofem samt pen-
sionsberäkningen göras med tillämp-
ning av det basbelopp som gällde vid
ingången av det sista år, för vilket
pensionsgrundande inkomst beräk-
nats för den försäkrade. Pension må
ej på grund av vad nu sagts utgå
med högre belopp än om den pen-
sionsberättigade varit bosatt härstä-
des.*

Är pensionsberättigad som i första
stycket sägs ej bosatt i riket, må
utan hans samtycke tilläggspension

Är pensionsberättigad ej bosatt i
riket, må riks försäkringsverket med
hans samtycke *utbyta* tilläggspen-

(Nuvarande lydelse)

till honom *utbytas* mot ett engångsbelopp, motsvarande kapitalvärdet av den pension vartill han är berättigad *enligt första stycket*. *Med den pensionsberättigades samtycke må utbyte ske mot lägre engångsbelopp, dock lägst fyrtio procent av nämnda kapitalvärde*. Har utbyte ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grundval av pensionspoäng, som dessförinnan tillgodoräknats den försäkrade. Grunderna för beräkningen av kapitalvärde som nu sagts fastställas av Konungen.

(Föreslagen lydelse)

sion till honom mot ett engångsbelopp, motsvarande *lägst fyrtio procent* av kapitalvärdet av den pension vartill han är berättigad. Har utbyte ägt rum, föreligger ej rätt till vidare ersättning på grundval av pensionspoäng, som dessförinnan tillgodoräknats den försäkrade. Grunderna för beräkningen av kapitalvärde som nu sagts fastställas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

Beslut om invaliditetsersättning enligt äldre bestämmelser skall efter ikraftträdandet avse ersättning med sextio procent av basbeloppet.

I fråga om anmälan enligt 11 kap. 7 § som gjorts före ikraftträdandet gäller lagrummet i dess äldre lydelse.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse av 11 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring**

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 25 maj 1962 angående införande av lagen om allmän försäkring¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***11 §.**

För tiden intill utgången av juni 1968 skall, såframt ej Konungen med riksdagen annorlunda förordnar, i stället för bestämmelserna i 6 kap. 2 § första stycket, 7 kap. 4 § och 8 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring gälla att folkpension i form av ålderspension, hel förtidspension eller änkepension skall för år räknat utgöra *tretusen-
ett*hundra kronor eller, där den försäkrade är gift och hans make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 6 kap. 1 § första stycket nämnda lag samt fall som nedan i tredje eller fjärde stycket sägs ej är för handen, *två-
tusenfyrahundra*fem kronor.

För tiden intill utgången av juni 1968 skall, såframt ej Konungen med riksdagen annorlunda förordnar, i stället för bestämmelserna i 6 kap. 2 § första stycket, 7 kap. 4 § och 8 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring gälla att folkpension i form av ålderspension, hel förtidspension eller änkepension skall för år räknat utgöra *tretusen-
tvåhundra*sjuttio kronor eller, där den försäkrade är gift och hans make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 6 kap. 1 § första stycket nämnda lag samt fall som nedan i tredje eller fjärde stycket sägs ej är för handen, *två-
tusen*femhundra*tre*tiofem kronor.

De i ————— av tre.

Åtnjuter den ————— nämnda lag.

Åtnjuta makar ————— allmän försäkring.

¹ Senaste lydelse av 11 § se 1965: 145.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

För den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension och vars pension jämlikt 18 § andra stycket lagen angående införande av lagen om allmän försäkring utgår med högre belopp än som skolat utgivas med tillämpning av 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, skall pensionen höjas med belopp motsvarande den pensionsförhöjning som föranledes av ändringen i 11 §.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om den lagändring som erfordras för genomförande av standardhöjningen av folkpensionerna i enlighet med förslag i statsverkspropositionen. Med 20 indextillägg blir det årliga pensionsbeloppet fr. o. m. juli 1966 — bortsett från kommunalt bostadstillägg — för en ensam pensionär 4 500 kr. och för två pensionsberättigade makar tillhoppa 7 020 kr.

I propositionen föreslås förbättrade förmåner för handikappade.

Invaliditetsersättningen, inberäknat vårdbidraget till svårt handikappade barn, höjs enligt förslaget från 50 till 60 % av basbeloppet, eller med nu gällande basbelopp från 2 650 till 3 180 kr., allt för år räknat. Dessutom föreslås att invaliditetsersättning skall kunna utgå med 30 % av basbeloppet eller med 1 590 kr. för år räknat till förvärvsarbete handikappade, som har mindre omfattande hjälpbehov eller lägre merutgifter än som krävs för hel invaliditetsersättning. Invaliditetsersättning till den som blivit blind före 63 års ålder skall liksom vårdbidraget alltid utgå med 60 % av basbeloppet.

Anstaltsvårdade barn föreslås kunna få vårdbidrag då de under längre tid vistas i sina hem.

Studier skall enligt förslaget jämställas med förvärvsarbete i fråga om rätten till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning, så att en svårt handikappad, som ägnar sig åt studier eller annan utbildning, skall kunna få dessa förmåner i samma utsträckning som en förvärvsarbete. För att studier skall berättiga till invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning krävs att den handikappade har rätt till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller att han är utesluten från sådan förmån endast på grund av bestämmelse om behovsprövning.

Enligt förslag i propositionen slopas i huvudsak de regler inom tilläggs-pensioneringen, som är strängare för utlänningar än för svenska medborgare. De regler som ger svenska medborgare, födda något av åren 1896—1923, en särskilt förmånlig ställning bibehålls dock.

Propositionen innehåller vidare förslag om att det skall fordras makes samtycke för att en anmälan om undantagande från tilläggs-pensioneringen skall bli giltig.

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 1966/67 till folkpensioner beviljar ett förslagsanslag av 4 880 milj. kr.

De föreslagna lagändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 juli 1966.

Av propositionens innehåll redovisas här endast vad föredragande departementschefen, *statsrådet Aspling*, anför. Beträffande övriga delar av propositionen hänvisas till denna.

Motionsyrkandena

I *motionerna I: 221* och *II: 292* har, såvitt nu är i fråga, yrkats, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag skyndsammast framläggs för riksdagen innebärande ett slopande av mantalsskrivningskrav eller andra spärrar för utlänningars snara inordnande i vårt socialförsäkringssystem».

I *motionerna I: 322* och *II: 390* har yrkats, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i lagen om allmän försäkring att kravet på mantalsskrivning för utlännings rätt till tillhörighet i försäkringen ändras till krav om kyrkoskrivning».

I *motionerna I: 577* och *II: 712* har yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av möjligheterna att ersätta kravet på mantalsskrivning för att icke-svenska medborgare skall få rätt att tillhöra sjukförsäkringen med ett krav på bosättning här i riket».

I *motionerna I: 668* och *II: 820* har, såvitt nu är i fråga, yrkats, »att riksdagen måtte antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 11 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) om införande av lagen om allmän försäkring

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 25 maj 1962 angående införande av lagen om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(*Nuvarande lydelse*)

(*Föreslagen lydelse*)

11 §.

För tiden intill utgången av juni 1968 skall, såframt ej Konungen med riksdagen annorlunda förordnar, i stället för bestämmelserna i

För tiden intill utgången av juni 1968 skall, såframt ej Konungen med riksdagen annorlunda förordnar, i stället för bestämmelserna i

(Nuvarande lydelse)

6 kap. 2 § första stycket, 7 kap. 4 § och 8 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring gälla att folkpension i form av ålderspension, hel förtidspension eller änkepension skall för år räknat utgöra *tretusen- etthundra* kronor eller, där den försäkrade är gift och hans make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 6 kap. 1 § första stycket nämnda lag samt fall som nedan i tredje eller fjärde stycket sägs ej är för handen, *två- tusenfyrhundrafem* kronor.

De i ————— av tre.

Åtnjuter den ————— nämnda lag.

Åtnjuta makar ————— allmän försäkring.

(Föreslagen lydelse)

6 kap. 2 § första stycket, 7 kap. 4 § och 8 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring gälla att folkpension i form av ålderspension, hel förtidspension eller änkepension skall för år räknat utgöra *tretusen- fyrahundrafyrtio* kronor eller, där den försäkrade är gift och hans make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 6 kap. 1 § första stycket nämnda lag samt fall som nedan i tredje eller fjärde stycket sägs ej är för handen, *tvåtusensexhundrasextiofem* kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

För den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension och vars pension jämlikt 18 § andra stycket lagen angående införande av lagen om allmän försäkring utgår med högre belopp än som skolat utgivnas med tillämpning av 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, skall pensionen höjas med belopp motsvarande den pensionsförhöjning som för- anledes av ändringen i 11 §.»

I *motionerna I: 669* och *II: 822* har yrkats, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 59 måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionen anförs be- träffande tidskravet för vårdbidrag åt anstaltsvårdade barn vid vistelse i hemmet;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om möj- ligheterna för utlänning att redan i och med bosättning i riket omfattas av tilläggs pensionering;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om Kungl. Maj:ts medverkan att i Nordiska rådet aktualisera frågan om tilläggs pension för arbetstagare i gränstrakterna.»

I *motionerna I: 670* och *II: 821* har yrkats, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 59 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att vårdbidrag för anstaltsvårdade barn skall utgå då barnet vårdas i hemmet under en sammanhängande period om minst 14 dagar».

I *motionerna I: 671 och II: 823* har yrkats, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 59 måtte

1. besluta att invaliditetsersättning och invaliditetstillägg skall kunna utgå även till försäkrade som är döva på samma villkor som nu gäller för blinda;

2. uppdraga åt vederbörande utskott att i anledning av det under punkt 1 framförda yrkandet utarbeta erforderlig lagtext.»

I *motionen II: 824* har, såvitt nu är i fråga, yrkats,

I. att riksdagen »med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 59 i vad den avser förslag till Lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, måtte antaga följande från propositionen avvikande förslag till lydelse av 9 kap. 2 och 3 §§.

(*Nuvarande lydelse*)

(*Föreslagen lydelse*)

9 kap.

2 §.

Till ålderspension eller förtidspension utgår *invaliditetstillägg*, därest den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt sextiotre år. Invaliditetstillägg skall alltid utgå, därest den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått sextiotre års ålder.

Ändå så — — — utföra arbetet.

Invaliditetstillägg tillkommer — — — — — utom densamma.

Invaliditetstillägg utgör för år räknat trettio procent av basbeloppet.

Till ålderspensionen eller förtidspensionen utgår invaliditetstillägg, därest den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt *sextiosju år*. Invaliditetstillägg skall alltid utgå därest den försäkrade är blind *eller döv* och *blindheten* respektive *dövheten* inträtt innan den försäkrade uppnått *sextiosju* års ålder.

Ändå att så — — — till viss tid.

(Enligt propositionens förslag.)

Invaliditetstillägg utgör, *allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek*, för år räknat *sextio eller trettio procent av basbeloppet*.

3 §.

Försäkrad äger för tid — — — — — och vård.

Åtnjuter försäkring — — — — — sextiosju år.

Försäkrad äger för tid — — — — — tillsyn och vård.

(Nuvarande lydelse)

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning utgör för år räknat femtio procent av basbeloppet.

(Föreslagen lydelse)

Invaliditetsersättning må vara begränsad till viss tid.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning. Konungen må dock förordna att sådan ersättning skall utgivas för tid då den försäkrade vistas utom anstalten utan att vårdas genom dess försorg.

Invaliditetsersättning enligt första stycket och sådan ersättning enligt i andra stycket till försäkrad, som avses i 2 § första stycket andra punkten, utgör för år räknat sextio procent av basbeloppet. Invaliditetsersättning i annat fall utgör, allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek, för år räknat sextio eller trettio procent av basbeloppet. Har försäkrad, som avses i andra punkten detta stycke, särskilt stora merutgifter må allmän försäkringskassa efter särskild prövning till den försäkrade utgiva högre belopp än sextio procent av basbeloppet.

II. att vårdbidrag till anstaltsvårdade barn utgår för tid som barnet vistas utanför hemmet under minst 14 dagar med halvt månadsbelopp och för hel månad med månadsbelopp.»

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna II: 292, II: 390, II: 712, II: 820, II: 822, I: 670, II: 823 och II: 824.

Departementschefen

Förmåner till handikappade

Departementschefen

Samhällets stöd åt de handikappade har de senare åren ökat avsevärt. De stora reformerna på den allmänna pensioneringens område har betytt mycket för att förbättra de handikappades ställning. Skyddet mot inkomst-

bortfall på grund av invaliditet har sålunda byggts ut kraftigt genom de nya förtidspensionerna från folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen. För handikappade i förvärvsarbete har invaliditetstilläggen och invaliditetsersättningarna inneburit väsentliga bidrag till de särskilda kostnader som en handikappad i många fall måste vidkännas för att kunna utföra sitt förvärvsarbete. Genom vårdbidragen har familjer, som vårdar ett svårt handikappat barn i hemmet, fått en välmotiverad kompensation för det merarbete och de merutgifter som de har i förhållande till andra barnfamiljer.

Reformarbetet har inte varit begränsat till pensionsområdet. Ortopediska hjälpmedel och hjälpmedel för underlättande av den dagliga livsföringen tillhandahålls numera kostnadsfritt. För anskaffning och drift av invalidbilar och andra invalidfordon finns olika former av ekonomiskt stöd. Utbyggnaden av den institutionella vården har förbättrat de handikappades möjligheter att få lämplig vård. Landstingens och primärkommunernas stöd åt de handikappade har ökat. I fråga om skolundervisning och arbetsvård har också stora förbättringar skett. Statens handikappråd fyller en viktig funktion som kontakt- och samarbetsorgan mellan myndigheter och handikapporganisationer och mellan olika handikapporganisationer inbördes.

Trots vad som gjorts återstår åtskilligt i fråga om åtgärder för de handikappade. Med den snabba expansion som kännetecknar detta område har det blivit nödvändigt att få en mera samlad överblick över hela fältet. Den nyligen tillsatta handikapputredningen har till uppgift att åstadkomma en sådan överblick över omvårdnaden av handikappade och att lägga fram de förslag som kan befinnas påkallade.

På pensionsområdet arbetar pensionsförsäkringskommittén, som har att utreda flera frågor av stor betydelse för de handikappade, såsom frågan om fortsatta folkpensionshöjningar efter år 1968 och frågan om förtidspension till dem som är födda invalider eller som invalidiserats i så unga år att de inte alls eller i ringa utsträckning förvärvat rätt till tilläggs pension. Kommittén har i ett särskilt betänkande tagit upp vissa frågor om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Kommittén har funnit att vissa reformer på detta delområde av pensioneringen kan genomföras utan att ställningstagandena till de mera grundläggande frågorna i kommitténs utredningsuppdrag behöver avvaktas.

Jag ansluter mig till kommitténs bedömning att vissa frågor rörande de nyssnämnda s. k. tilläggsförmånerna bör tas upp till behandling redan nu.

Kommittén har i fråga om storleken av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning föreslagit en höjning av invaliditetsersättningen från 50 till 60 % av basbeloppet men inte ansett sig höra föreslå någon höjning av invaliditetstillägget. Förslaget om höjning av invaliditetsersättningen har genomgående godtagits av remissinstanserna. Det innebär enligt min mening en välkommen förbättring av möjligheterna

att ge en förvärvsarbetande handikappad ersättning för de merutgifter som hans handikapp kan förorsaka honom när han utför förvärvsarbete. Jag förordar därför att förslaget genomförs.

Kommitténs förslag innefattar att även den form av invaliditetsersättning som vårdbidraget utgör skall höjas till 60 % av basbeloppet. Detta förslag har inte mött någon gensaga under remissbehandlingen. Jag anser det likasom kommittén naturligt att låta höjningen av invaliditetsersättningen omfatta även vårdbidraget.

Såsom kommittén framhållit har frågan om invaliditetstilläggets storlek sådant samband med förtidspensionernas utformning att den inte bör tas upp i detta sammanhang.

Kommittén har prövat frågorna om en gradering av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning och föreslagit att det införs en lägre nivå för annan invaliditetsersättning än vårdbidrag, utgörande 30 % av basbeloppet. Däremot bör enligt kommittén invaliditetstillägg och vårdbidrag inte vara graderade utan utgå med enhetliga belopp.

När det gäller handikappade, som har merkostnader för att kunna utföra sitt förvärvsarbete, fordras enligt praxis för invaliditetsersättning att merkostnaderna åtminstone närmar sig det belopp med vilket invaliditetsersättning utgår.

Den höjning av invaliditetsersättningens belopp som jag nyss förordat skärper det tröskelproblem som redan nu finns i fråga om denna ersättning. Införandet av halva invaliditetsersättningar kan minska tröskelproblemet. Om invaliditetsersättning inte kan utgå därför att utgifterna betydligt understiger beloppet av hel ersättning, blir det möjligt att ge ut halv ersättning. Kommitténs förslag har på denna punkt fått ett genomgående gynnsamt mottagande, och jag förordar att det genomförs. Den som blivit blind före 63 års ålder bör alltid få det högre beloppet.

I de fall då en handikappad före höjningen av invaliditetsersättningen till 60 % uppbär sådan ersättning, bör ersättningen utan prövning av hans hjälpbehov eller merutgifter räknas upp till den högre nivån. En bestämmelse härom bör tas med bland övergångsbestämmelserna.

Jag delar kommitténs uppfattning att invaliditetsersättning i form av vårdbidrag inte bör graderas och ansluter mig också till kommitténs bedömning att det f. n. inte finns anledning till gradering av invaliditetstilläggen.

När vårdbidragen infördes år 1964 undantogs de anstaltsvårdade barnen från rätt till sådant bidrag. Bakgrunden härtill var att vårdbidrag inte borde utgå till dessa barn med hänsyn till att värdet av anstaltsvården såväl ekonomiskt som eljest väl torde motsvara det stöd som bidraget var avsett att ge för vård av handikappade barn i hemmen. Redan under riksdagsbehandlingen av förslaget om vårdbidrag uttalades emellertid önskemål om att det skulle kunna utgå vårdbidrag till anstaltsvårdade barn för tid då de vistas i hemmet. Det är ett naturligt önske-

mål att underlätta för anstaltsvårdade barn att vistas i föräldrahemmet under ferier, även om en familj, som har ett handikappat barn på anstalt under största delen av året, härigenom får ett stöd av större ekonomiskt värde än vad vårdbidraget utgör för en familj som vårdar ett sådant barn i sitt hem hela året. Såsom kommittén föreslagit bör det öppnas en möjlighet att utge vårdbidrag till anstaltsvårdade barn då de vistas utom anstalten.

En regel om vårdbidrag till anstaltsvårdade barn för tid då de vistas i hemmet bör ges en sådan utformning att den inte blir alltför svårhanterlig för de tillämpande myndigheterna. Kommittén har prövat olika alternativ och stannat vid att föreslå att vårdbidrag skall utgå då barnet under en hel kalendermånad vistas i hemmet. För barn, som vistas i hemmet under sommarferier som i stort sett sammanfaller med grundskolans ferier, föreslås vårdbidrag alltid utgå för juni, juli och augusti månader. Kommitténs förslag har i regel godtagits av remissinstanserna. I några yttranden uttalas önskemål om en uppmjukning så att bidrag kan utgå även vid vistelse i hemmet som inte sträcker sig över en hel kalendermånad. För egen del anser jag att kommitténs förslag innefattar en rimlig avvägning. Såsom kommittén föreslagit bör de närmare bestämmelserna i ämnet meddelas av Kungl. Maj:t.

Det är enligt min mening angeläget att svårt handikappade studerande, som inte har pension, skall kunna få ersättning när de på grund av sitt handikapp har behov av avsevärd hjälp av annan person eller betydande merutgifter för att kunna bedriva studierna. Kommittén har valt mellan ett generellt vårdbidrag efter 16 år och *i n v a l i d i t e t s e r s ä t t n i n g v i d s t u d i e r*, när det gäller att finna en lämplig form för ersättning till dessa studerande. Kommittén har stannat för det förra alternativet och förordat att åldersgränsen för vårdbidrag höjs från 16 till 21 år. Enligt förslaget skall vårdbidrag dock inte kunna utgå till den som åtnjuter förtidspension. Kommittén har ansett att det skulle vara förenat med vissa olägenheter att knyta rätten till invaliditetsersättning till ett studierekvisit. Enligt kommittén skulle det sålunda vara svårt att i olika hänseenden avgränsa vilka studier som skulle berättiga till invaliditetsersättning. Kommittén har sett det som en fördel, om rätten till vårdbidrag inte upphörde vid 16 års ålder, därför att den försäkrade i så fall skulle ha mindre anledning att vid denna ålder aktualisera frågan om förtidspension. Härigenom skulle man delvis komma ifrån de nuvarande svårigheterna att bedöma nedsättningen av arbetsförmågan för handikappade som studerar.

Förslaget att höja åldersgränsen för vårdbidraget har i regel godtagits av remissinstanserna. Kritiska synpunkter har anförts av riksförsäkringsverket, som tidigare fört fram tanken på att jämställa studier med förvärvsarbete i fråga om rätten till invaliditetsersättning. Verket anser att kommittén överdrivit svårigheterna att avgränsa studierekvisitet. Vidare är det enligt verkets mening en brist i förslaget att studier, som pågår efter 21 års ålder,

inte skulle kunna ge rätt till invaliditetsersättning. Det har vidare påpekats att t. ex. en studerande, vars problem är att handikappet medför avsevärda merutgifter för transport till och från utbildningsanstalten, knappast kan anses uppfylla det för vårdbidrag uppställda kravet på behov av särskild tillsyn och vård.

Jag finner denna kritik vägande. Det kan visserligen sägas att kommittéförslaget skulle ge rätt till vårdbidrag för flertalet studerande med svåra handikapp, som inte kan få förtidspension. I de fall, då den studerande är över 21 år, skulle det emellertid inte föreligga någon rätt till vårdbidrag. Även om dessa fall utgör en mindre del av det totala antalet, är det otillfredsställande att utesluta dem från reformen. Utbildningen tar ofta längre tid för en handikappad än för andra studerande, och det är därför relativt vanligt att en handikappads utbildning inte är avslutad vid 21 års ålder. Akademisk utbildning är även för andra än handikappade i regel avslutad först efter det att den studerande fyllt 21 år. Det får vidare anses tveksamt om kommitténs förslag medför att handikappade studerande, för vilka handikappets ekonomiska effekt utgörs t. ex. av avsevärda merutgifter för färd till och från utbildningsanstalten, blir berättigade till vårdbidrag, om man behåller det för vårdbidrag uppställda kravet på behov av särskild tillsyn och vård.

Kommitténs förslag att utvidga tillämplighetsområdet för vårdbidrag till att gälla även försäkrade över 16 år innehåller vidare en principiell nyhet. Den allmänna pensioneringen är uppbyggd så, att kompensationen för invaliditet utgår dels i form av förtidspension, som är avsedd att ersätta inkomstbortfall, dels i form av invaliditetsersättning eller invaliditetstillägg, som är avsedda att utgöra ersättning för merutgifter på grund av invaliditeten. Invaliditetsersättning som ej är vårdbidrag utgår när den försäkrades arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad att han får förtidspension. Invaliditetstillägg utges som tillägg till pension. Alla de nämnda förmånerna med undantag av den särskilda form av invaliditetsersättning som vårdbidraget utgör kan utgå endast till försäkrade över 16 år. När vårdbidragen infördes år 1964 var syftet att bereda en särskild ersättning till familjer med svårt handikappade barn för det merarbete och de merutgifter som dessa familjer hade i förhållande till andra barnfamiljer. Det ansågs naturligt att sätta en åldersgräns vid 16 år med hänsyn till att pensioneringens övriga invalidförmåner kan utgå från denna ålder. Jag anser att starka principiella skäl talar för att hålla fast vid denna gränsdragning. Vårdbidraget bör vara ett bidrag till handikappade barn i de åldrar då pension inte kan utgå. Att införa vårdbidrag även för försäkrade i de åldrar, då förtidspension och invaliditetsersättning i annan form än vårdbidrag kan utgå, bringar enligt min mening oreda i förmånssystemet. Man kan här peka på att rätten till vårdbidrag i åldern 16—21 år skulle gälla även förvärvsarbetande som inte har pension.

Det är svårt att förutspå vilken effekt en höjning av åldersgränsen för

vårdbidrag skulle kunna få på benägenheten att söka förtidspension från 16 års ålder. Ett stort antal handikappade, som fram till 16 års ålder haft vårdbidrag, är enligt rådande praxis berättigade till förtidspension, när de når denna ålder. Förtidspensionen — i förekommande fall jämte kommunalt bostadstillägg — blir oftast större än vårdbidraget även om detta höjs till 60 % av basbeloppet. Ur de handikappades synvinkel kan det därför inte anses som någon nackdel att pensionsfrågan tas upp vid 16-årsåldern.

Med hänsyn till vad jag nu anfört finner jag mig inte kunna förorda den av kommittén föreslagna lösningen. Enligt min uppfattning är det i stället naturligt att knyta an till de regler som gäller i fråga om invaliditetsersättning efter 16 års ålder. Några betänkligheter kan inte anses föreligga mot att i detta fall jämställa studier med förvärvsarbete. I princip bör det inte göras någon skillnad mellan förvärvsarbete och studier när det gäller en handikappads rätt till ersättning för särskild hjälp som behövs eller särskilda merutgifter som han har för att kunna utföra arbetet eller bedriva studierna.

Det är givet att man måste ställa vissa krav på studierna för att de skall berättiga till invaliditetsersättning. Härvid erbjuder det studiesociala systemet möjligheter till en lämplig avgränsning. Detta system innebär bl. a. att all utbildning ovanför grundskolans nivå, som är statlig eller statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn, i princip berättigar antingen till studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402) eller till studiemedel enligt studiemedelsförordningen samma dag (nr 401). Till dem som efter 16 års ålder går kvar i grundskolan eller därmed jämställd skola utgår studiehjälp i form av förlängt barnbidrag enligt förordningen den 4 juni 1964 (nr 400) om förlängt barnbidrag. Enligt kungörelsen den 4 juni 1964 (nr 480) om brevskestipendier kan vidare studiehjälp i form av brevskestipendium utgå vid studier enligt korrespondensmetoden med real-, student-, handelsegymnasie- eller ingenjörsexamen som mål samt vid studier vid enskild skola med förenad korrespondens- och muntlig undervisning med real- eller ingenjörsexamen som mål. Med hänsyn till den omfattning som det studiesociala systemet har anser jag lämpligt att i fråga om rätten till invaliditetsersättning i princip likställa studier, som berättigar till studiehjälp eller studiemedel, med förvärvsarbete.

En studerande kan vara utesluten från studiesociala förmåner på grund av den behovsprövning som gäller för vissa av dessa förmåner. Studiemedlen är sålunda behovsprövade mot egen och makes ekonomi. Även brevskestipendierna är behovsprövade, medan övriga former av studiehjälp i regel åtminstone till någon del utgår utan behovsprövning. Att en studerande på grund av behovsprövningen inte kan komma i åtnjutande av studiesociala förmåner bör emellertid inte utesluta honom från möjligheten att få invaliditetsersättning.

För rätt till studiesociala förmåner gäller i vissa fall krav på studielämp-
2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 9 saml. 2 avd. Nr 41*

lighet. Så är enligt 6 § studiemedelsförordningen fallet i fråga om studiemedel till andra än nyinskrivna studerande. Även rätten till brevskestipendium är beroende av studielämplighet. Andra former av studiehjälp utgår däremot utan prövning av studielämpligheten. Enligt min mening bör invaliditetsersättning för studier inte utges, när den studerande på grund av studielämplighetskrav är utesluten från studiesociala förmåner.

Kommittén har ansett att man måste ställa krav på att studierna skall ha en viss varaktighet, om man vill likställa studier med förvärvsarbete i fråga om rätt till invaliditetsersättning. Med hänsyn till det krav som gäller för sådan ersättning, att behovet av fortlöpande hjälp skall vara avsevärt eller att merutgifterna skall vara betydande, kan det emellertid knappast bli fråga om invaliditetsersättning vid mera kortvariga studier. Något särskilt krav på studiernas varaktighet behöver därför enligt min mening inte uppställas. Vid bedömande av rätten till invaliditetsersättning kan man ta hänsyn även till hjälpbehovet eller merkostnaderna vid studierna i de fall då en handikappad tillfälligt avbryter sitt förvärvsarbete för att genomgå en kortare utbildning.

Enligt min mening bör alltså en studerande jämställas med en förvärvsarbetande i fråga om rätten till invaliditetsersättning, om den studerande är berättigad till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller om han är utesluten från sådan förmån enbart på grund av bestämmelser om behovsprövning.

Om en handikappad förvärvsarbetande har behov av hjälp eller har merutgifter i den omfattning som krävs för rätt till invaliditetsersättning men åtnjuter partiell förtidspension, blir han berättigad till invaliditetstillägg i stället för invaliditetsersättning. Jag anser att den likställighet mellan förvärvsarbete och studier, som jag nyss förordat i fråga om invaliditetsersättning, bör avse även invaliditetstillägg. En försäkrad med partiell förtidspension, som studerar och som på grund av sitt handikapp är i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna bedriva studierna, kommer då enligt mitt förslag att bli berättigad till invaliditetstillägg till sin pension.

Vårdbidrag kan begränsas till viss tid. Någon motsvarande möjlighet i fråga om invaliditetstillägg och annan invaliditetsersättning än vårdbidrag föreligger däremot inte. När dessa förmåner utgår vid studier, är det lämpligt att de kan begränsas till viss tid. En sådan möjlighet är i vissa fall av värde även när förmånerna utgår till en förvärvsarbetande. Tidsbegränsningen underlättar efterkontrollen. Jag förordar därför att även invaliditetstillägg till förvärvsarbetande och studerande samt annan invaliditetsersättning än vårdbidrag skall kunna beviljas med tidsbegränsning.

Kommittén har beräknat kostnaderna för de föreslagna förbättringarna till 9,5 milj. kr. per år. Den ändring som jag förordat i förhållande

till kommitténs förslag ger inte anledning till någon ändrad kostnadsberäkning. Jag beräknar kostnadsökningen till 9,5 milj. kr. om året.

De nya reglerna bör träda i kraft den 1 juli 1966.

Utlänningars ställning inom tilläggpensioneringen m. m.

Departementschefen

Försäkringen för tilläggpension omfattar i princip alla förvärvsarbetande i landet, vare sig de är svenska medborgare eller inte. I vissa hänseenden intar emellertid de svenska medborgarna en gynnad ställning inom försäkringen.

Sålunda föreligger en viss skillnad mellan svenskar och utlänningar redan när det gäller möjligheterna att tjäna in pensionsrätt. Pensionsgrundande inkomst, som är grundläggande för pensionsrätten och registreras i form av pensionspoäng, beräknas för den som är försäkrad enligt AFL. En svensk är alltid försäkrad enligt AFL, medan en utlänning blir omfattad av försäkringen bara om han mantalsskrivits i Sverige.

Övriga villkor för att tilläggpension skall utgå är i vissa hänseenden strängare för utlänningar än för svenskar. För rätt till ålderspension krävs sålunda för den som inte är svensk medborgare pensionspoäng för tio år mot tre år för en svensk medborgare. När en utlänning är bosatt utomlands gäller vissa särskilda regler. I stället för regeln att det för full pension krävs 30 poängår tillämpas då en 45-årsregel, och vidare får utlänningen inte del av värdebeständigheten på samma sätt som svenska medborgare. Dessutom finns det i sådant fall möjlighet att tvångsvis byta ut pensionen mot ett engångsbelopp. I nära samband med de sistnämnda reglerna står bestämmelsen, att familjepension efter en försäkrad, som inte var svensk medborgare, utgår till efterlevande, som inte är svensk medborgare, endast om denne var bosatt i Sverige vid tidpunkten för dödsfallet.

En särställning bland de bestämmelser som gör skillnad mellan svenskar och utlänningar intar de s. k. övergångsreglerna om en särskilt förmånlig beräkning av tilläggpensionen för svenska medborgare, som är födda något av åren 1896—1923. Den viktigaste av dessa regler innebär att för dem som är födda år 1914 eller tidigare 30-årsregeln är ersatt med en 20-årsregel — varje år med pensionsgrundande inkomst ger alltså $\frac{1}{20}$ av full ålderspension mot $\frac{1}{30}$ enligt huvudregeln — och att för dem som är födda år 1915 eller senare 20-årsregeln är successivt upptrappad, så att 30-årsregeln träder in för dem som är födda år 1924 eller senare. Med dessa regler har man velat gynna en generation svenska medborgare, som genom sitt arhete i hög grad möjliggjort tilläggpensioneringens införande.

Kommittén har haft till uppgift att undersöka möjligheterna att slopa särbestämmelserna för utlänningar inom tilläggpensioneringen. De nyss nämnda övergångsreglerna har uttryckligen varit undantagna från kom-

mittens uppdrag. Jag vill som min uppfattning uttala, att dessa regler inte kan anses vara i egentlig mening diskriminerande för den här arbetande utländska arbetskraften. Övergångsreglerna bör även framdeles gälla endast svenska medborgare.

I fråga om övriga särregler för utlänningar inom tilläggs pensioneringen kan det däremot sägas att de står i mindre god överensstämmelse med nu rådande värderingar och synsätt. Vid tilläggs pensioneringens tillkomst hade man ännu inte full överblick över vad en försäkring av denna typ betydde i förhållande till utländska pensionsanordningar. Kvalifikationskraven enligt tilläggs pensioneringens huvudregler framstod vid en internationell jämförelse som milda, och det ansågs motiverat att, åtminstone till en början, ställa upp strängare kvalifikationskrav för utlänningar än för svenskar. Även andra synpunkter torde ha spelat in, såsom att pensions systemet i första hand var till för det egna landets medborgare och att strängare regler för utlänningar innebar ett gynnsamt utgångsläge vid konventionsförhandlingar.

Numera har det emellertid blivit en snart sagt allmän uppfattning, att en utlänning, som genom sin arbetsinsats bidrar till ett lands produktion, bör vara likställd med landets egna medborgare i fråga om pension av den typ som tilläggs pensioneringen representerar. Bakom denna uppfattning ligger bl. a. tanken att pensionen är en del av vederlaget för arbets prestationen och att det inte är motiverat att pensionen blir olika, beroende på om arbetstagen är medborgare i landet eller inte. Här har otvivelaktigt arbetskraftens ökade rörlighet över gränserna spelat en avgörande roll.

Kommittén har tagit till allmän utgångspunkt för sina överväganden att man inom tilläggs pensioneringen så långt möjligt bör eftersträva jämlikhet mellan svenskar och utlänningar och att särregler för utlänningar bör bibehållas endast när det finns starka skäl därför. Till detta synsätt, som så gott som genomgående också är remissinstansernas, vill jag gärna ansluta mig. Som jag nyss nämnt bör övergångsreglerna även framdeles förbehållas svenskar. Att Sverige genom att slopa flertalet övriga särregler för utlänningar måhända försätter sig i en sämre förhandlingsposition gentemot andra länder och att de svenska pensionsvillkoren kommer att framstå såsom mycket generösa vid en internationell jämförelse kan enligt min mening inte få hindra att principen om likabehandling på arbetsmarknaden i ökad utsträckning får påverka tilläggs pensioneringen.

Trots sin allmänna inställning har kommittén inte velat föreslå några ändrade regler i fråga om kravet på *m a n t a l s s k r i v n i n g* för att pensionsgrundande inkomst skall beräknas för utlänningar. Härvid har kommittén bl. a. hänvisat till att mantalsskrivningsregeln för tilläggs pensioneringen har samband med kravet på mantalsskrivning för att en utlänning skall bli omfattad av sjukförsäkringen. Under remissbehandlingen har ar-

betsmarknadsstyrelsen och Svenska arbetsgivareföreningen uttryckt önskemål om att mantalsskrivningskravet slopas både för sjukförsäkringen och för tilläggspensioneringen. Enligt min mening talar starka skäl för dessa önskemål. Jag anser dock inte att man kan överge mantalsskrivningsregeln utan en närmare utredning, bl. a. av de konsekvenser ett sådant steg kan medföra från administrativ synpunkt. Kungl. Maj:t har tidigare denna dag på min föredragning uppdragit åt riks försäkringsverket att närmare utreda och lägga fram förslag i denna fråga både för sjukförsäkringen och tilläggspensioneringens del.

Kommittén har från sin allmänna utgångspunkt kommit fram till att man bör slopa övriga särregler för utlänningar, som den haft att pröva. Den föreslår sålunda upphävande av regeln om tio poängår för rätt till ålderspension, 45-årsregeln för beräkning av pension till utomlands bosatta utlänningar, regeln om begränsning av värdebeständigheten för utgående pensioner till sådana utlänningar, regeln om utbyte av pension mot ett engångsbelopp mot den försäkrades vilja och regeln att familjepension i vissa fall inte utgår till efterlevande som inte är svensk medborgare. I överensstämmelse med den allmänna uppfattning som jag tidigare uttalat förordar jag att dessa förslag genomförs.

Kommitténs förslag berör inte den möjlighet som nu finns att för en utomlands bosatt utlänning med hans samtycke byta ut tilläggspensionen mot ett engångsbelopp. Jag anser att det inte heller i detta fall finns anledning att göra skillnad beroende på om den pensionsberättigade är utlänning eller inte. Även när det är fråga om pension till en utomlands bosatt svensk medborgare kan det vara till fördel såväl för den pensionsberättigade som för den utbetalande myndigheten att pensionen byts ut mot ett engångsbelopp. Jag vill därför föreslå att möjligheten att för en utomlands bosatt person med hans samtycke byta ut pensionen mot ett engångsbelopp skall gälla såväl svenskar som utlänningar. Ärenden om utbyte mot engångsbelopp bör handläggas av riks försäkringsverket. Verkets beslut i sådana ärenden kan liksom andra ärenden rörande den allmänna försäkringen överklagas till försäkringsdomstolen.

De nya reglerna bör träda i kraft den 1 juli 1966 och gälla även när pensionsfallet inträffat före ikraftträdandet. I de fall, då pension redan utgår vid ikraftträdandet men pensionen blir högre enligt de nya reglerna, bör pensionen räknas om från ikraftträdandet med hänsyn till de nya bestämmelserna. De som tidigare inte varit berättigade till pension men som blir det på grund av de nya reglerna får i vanlig ordning ansöka om pension. I dessa fall kan pension inte utgå för tid före den 1 juli 1966. Något utbyte mot engångsbelopp har hittills inte förekommit och några särskilda övergångsbestämmelser för uthytestfall behövs inte.

Makes samtycke till undantagande från tilläggpensioneringen*Departementschefen*

En försäkrad, som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning, kan anmäla undantagande från försäkringen för tilläggpension, såvitt gäller sådan inkomst. Undantagandet får i regel betydande konsekvenser inte bara för den försäkrades eget pensionsskydd utan även för hans familjs. Trots detta behövs inte samtycke av den försäkrades make för att undantagande skall komma till stånd.

På vissa andra rättsområden finns bestämmelser som begränsar en makes möjligheter att utan den andra makens samtycke företa rättshandlingar av stor betydelse för familjen. Sålunda fordras enligt giftermålsbalken samtycke av den andra maken, om en make vill avhända sig eller inteckna en fastighet, som den andra maken har giftorätt i. En liknande regel gäller i fråga om lösören, som ingår i det för makarnas gemensamma begagnande avsedda bohaget eller utgör arbetsredskap som den andra maken behöver eller är avsedda för barnens personliga bruk. Enligt lagen med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad kan en uthyrning av makarnas gemensamma bostad, som den ena maken gör utan samtycke av den andra, i regel bringas att gå åter. Vägrar den andra maken i de nu nämnda fallen att ge sitt samtycke, kan rätten tillåta åtgärden, om det inte finns skäl till vägran.

I likhet med kommittén anser jag att ett undantagande från tilläggpensioneringen är en åtgärd, som i betydelse för den andra maken och familjen kan jämföras med de rättshandlingar, för vilka det nu krävs samtycke av den andra maken. Jag finner därför riktigt att maken får medinflytande i fråga om en försäkrads beslut att anmäla undantagande från tilläggpensioneringen. Såsom kommittén föreslagit bör bestämmelserna härom utformas efter mönster av motsvarande regler i giftermålsbalken. Jag föreslår alltså, att anmälan om undantagande av en försäkrad, som är gift, skall vara utan verkan, om inte hans make samtycker till undantagandet. Är maken omyndig eller bortovarende, skall det ankomma på förmyndare eller god man att lämna samtycke. Särskilt samtycke skall dock inte krävas, om den försäkrade är förmyndare eller god man för sin make. Om samtycke vägras, bör riksförsäkringsverket få medge undantagandet, när särskilda skäl föreligger.

De nya reglerna bör träda i kraft den 1 juli 1966. Anmälan om undantagande, som dessförinnan kommit in till vederbörande myndighet, bör gälla även om samtycke av den försäkrades make inte föreligger.

Standardhöjning av folkpensioner

Departementschefen

I prop. 1966: 1 (bil. 7 s. 22) har föreslagits en standardhöjning av folkpensionerna den 1 juli 1966 med 170 kr. för en ensam pensionär och 130 kr. för var och en av två pensionsberättigade makar. Med nuvarande antal indextillägg skulle ålderspensionens årsbelopp därefter bli för en ensam pensionär 4 415 kr. och för två pensionsberättigade makar tillsammans 6 890 kr. Motsvarande höjningar inträder beträffande förtidspension och änkepension. De angivna höjningarna avser hel pension. Om exempelvis en ensam förtidspensionär åtnjuter en tredjedel av hel förtidspension, blir alltså standardhöjningen för hans del 57 kr. För den som tagit ut ålderspension före 67 års ålder och med hänsyn härtill har reducerad pension blir höjningen i motsvarande mån reducerad.

Den föreslagna standardhöjningen kräver ändring av de i 11 § första stycket *lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring* (ändrad 1963:58, 1964:157 och 1965:145) angivna pensionsbeloppen. I likhet med närmast föregående standardhöjningar bör den nu föreslagna fullt ut tillkomma ålders- och förtidspensionärer, som har ersättning från yrkesskadeförsäkringen och vilkas pension utgår med tillämpning av 18 § andra stycket *lagen angående införande av lagen om allmän försäkring*. Indextillägg, som utlöses efter den 30 juni 1965, tillkommer de pensionstagare, som det här är fråga om, enligt övergångsbestämmelserna till *lagen den 14 maj 1965 (nr 145) om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring*.

Kostnaderna för standardhöjningen kan beräknas till 180 milj. kr. för budgetåret 1966/67.

I samband med beslut om propositionens avlåtande till riksdagen anförde *föredragande departementschefen* ytterligare:

Den 1 april 1966 tillkommer ytterligare ett indextillägg till folkpensionen. Antalet sådana tillägg blir därmed 20. Med detta antal indextillägg och den föreslagna standardhöjningen kommer folkpensionen fr. o. m. juli 1966 att bli 4 500 kr. för en ensam ålderspensionär liksom för personer med hel förtids- eller änkepension samt 7 020 kr. för ett pensionärspär. Utöver de angivna beloppen utgår i förekommande fall kommunalt bostadstillägg.

Lagrådet

Lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran.

Utskottet

Förmåner till handikappade

I propositionen framlägges förslag till vissa förbättrade förmåner för handikappade. Det föreslås sålunda höjning av invaliditetsersättning inberäknat vårdbidrag till svårt handikappade barn från 50 till 60 procent av basbeloppet för år räknat. Dessutom föreslås gradering av invaliditetsersättningen så att denna skall kunna utgå med 30 procent av basbeloppet till förvärvsarbetande handikappade, som har mindre omfattande hjälpbehov eller lägre merutgifter än som krävs för hel invaliditetsersättning. Någon motsvarighet till den reducerade invaliditetsersättningen föreslås inte beträffande invaliditetstillägget eller vårdbidraget. Inte heller förordas nu någon höjning av invaliditetstillägget, som utgör 30 procent av basbeloppet.

I motionen II: 824 yrkas att invaliditetstillägget skall höjas till 60 procent av basbeloppet samt att reducerat invaliditetstillägg om 30 procent av basbeloppet skall införas för fall av mindre hjälpbehov eller lägre merutgifter. I motionen begäres dessutom lagändring innebärande att invaliditetsersättningen i fall då särskilt stora merutgifter föreligger skall kunna utgå med belopp överstigande 60 procent av basbeloppet. I motionerna I:669 och II: 822 uttalas önskemål om en snabb och positiv lösning av frågan om gradering av invaliditetstillägget.

I propositionen angives som skäl för att inte nu höja invaliditetstillägget, att pensionsförsäkringskommittén prövar grundförmånernas storlek inom pensioneringen och att invaliditetstilläggets belopp inte bör bedömas förrän i samband med att förslag framlägges om förtidspensionens storlek. Beträffande frågan om gradering av invaliditetstillägget anföres i propositionen att det spørsmålet får tas upp till förnyat övervägande i samband med bedömningen av tilläggets storlek.

Utskottet biträder propositionens förslag om höjning av invaliditetsersättningen och vårdbidraget samt gradering av ersättningen. Utskottet anser sig också kunna godtaga de skäl, som anförts för att frågan om invaliditetstilläggets storlek och gradering inte bör behandlas förrän i samband med bestämmandet av den framtida nivån för förtidspensionen. Utskottet vill emellertid uttala, att skäl talar för att i framtiden även invaliditetstillägget differentieras. Beträffande motionsyrkandet att invaliditetsersättning efter individuell prövning skall kunna utgå med högre belopp än 60 procent av basbeloppet vill utskottet framhålla att invaliditetsersättningen liksom invaliditetstillägget är konstruerat så att det inte är direkt beroende av individuell uppskattning av den faktiska kostnaden utan utgår med vissa schablonbelopp. Denna ordning är förenad med så stora fördelar att den inte bör

ändras. I sammanhanget kan erinras om de möjligheter som finns till ekonomisk hjälp till invalidfordon och andra hjälpmedel. Med det anförda har utskottet besvarat de i denna del upptagna motionsyrkandena.

En förutsättning för att invaliditetstillägg skall utgå är att hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt 63 år. Till försäkrad som är blind och åtnjuter ålders- eller förtidspension skall, oavsett om hjälpbehov föreligger, invaliditetstillägg utgå om blindheten inträffat innan den försäkrade uppnått nämnda ålder. Till den som blivit blind före 63 års ålder och icke har förtidspension, utgår utan särskild prövning invaliditetsersättning.

I motionerna I: 671 och II: 823 samt II: 824 yrkas att döva skall jämsställas med blinda i fråga om rätten till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Motionärerna anser att en ekonomisk ersättning till de döva skulle bidra till att häva deras isolering i samhället.

Invaliditetstillägg och invaliditetsersättning till förvärvsarbete handikappade har till uppgift att kompensera dessa för merkostnader, som förvärvsarbetet i allmänhet drar med sig. Invaliditetstillägg som utgår till svårt invalidiserade, som icke har förvärvsarbete, är avsett att täcka vårdkostnader i anledning av invaliditeten. Invaliditetsersättning och invaliditetstillägg är alltså i princip ej någon gottgörelse för lyte. Även om denna princip inte är strikt upprätthållen då det gäller blinda, anser utskottet att den inte i enlighet med motionärernas förslag bör uppmjukas. De döva bör alltså vara jämställda med handikappade i allmänhet i fråga om rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg. Utskottet avstyrker således de nu aktuella motionsyrkandena. Utskottet vill emellertid helt instämma i motionernas syfte att bryta de dövas isolering. Hur man skall komma till rätta med detta problem utreds för närvarande av den under fjolåret tillsatta handikapputredningen.

I motionen II: 824 yrkas att åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning skall höjas till 67 år.

Riksdagen har tidigare avvisat förslag om höjning eller slopande av åldersgränsen. Då frågan behandlades under fjolåret uttalade andra lagutskottet, att det knappast var en angelägenhet för den allmänna pensioneringen att i invaliditetstilläggets form ersätta kostnader för hjälp, som många gamla till följd av åldrandet blir i behov av. Problemet om vårdkostnader av denna art borde enligt utskottet ses i samband med åldringsvårdsfrågan i stort. Utskottet uttalade sig för att en åldersgräns borde bibehållas och anförde vidare, att frågan om var den skulle sättas kunde bli föremål för olika meningar. Utskottet fann det lämpligt att pensionsförsäkringskommittén fick överväga frågan. Kommittén har funnit att den nuvarande 63-årsgränsen bör kvarstå och ansluter sig till ståndpunkten att invalidi-

tetstillägget inte bör ersätta kostnader som följer av åldrandet som en mer eller mindre normal företeelse. Enligt kommitténs uppfattning bör inte heller gränsen sättas alltför nära den allmänna pensionsåldern. För denna uppfattning talar, menar kommittén, att den omständigheten huruvida hjälpbehovet inträtt kort före eller kort efter pensionsålderns inträde inte bör avgöra om tilläggsförmån bör utgå under återstoden av den försäkrades levnad. Denna ståndpunkt leder enligt kommittén till slutsatsen, att utrymme saknas för en höjning av åldersgränsen.

Utskottet ansluter sig till den av kommittén intagna ståndpunkten. För gränsdragningen vid 63 års ålder talar också den omständigheten att denna gräns är tillämplig i andra sammanhang. Den utgör sålunda den tidigaste tidpunkt från vilken förtida ålderspension kan uttagas. Utskottet avstyrker alltså det förevarande motionsyrkandet.

Vårdbidraget utgår inte för invalidiserade barn som stadigvarande vårdas på statliga eller kommunala anstalter eller anstalter som har statsunderstöd. Det utgår inte heller för barn som genom anstaltens försorg vistas utanför densamma. I propositionen föreslås att *vårdbidrag till anstaltsvårdade barn* skall kunna utgå då de under längre tid vistas i sina hem. Propositionens förslag innebär att Kungl. Maj:t i särskild förordning skall utfärda närmare föreskrifter. Dessa föreslås bli utformade så, att vårdbidrag utgår då barnet under hel kalendermånad vistas annorstädes än på anstalt. I fråga om särskolor och andra typer av anstalter, som har ferier under i stort sett samma tider som grundskolan, skall enligt förslaget dessutom föreskrivas, att barnen skall erhålla vårdbidrag för juni, juli och augusti månader. Pensionsförsäkringskommittén, som övervägde flera alternativ för utformning av reglerna, och som stannade för den i propositionen upptagna lösningen, uttalar, att detta förslag både är rättvist och administrativt enkelt. Departementschefen menar för sin del, att kommitténs förslag innefattar en rimlig avvägning.

I motionerna I: 669 och II: 822, I: 670 och II: 821 samt II: 824 begäres att reglerna skall utformas så att vårdbidrag skall kunna utgå om barnet vistas i hemmet under minst fjorton dagar i en följd.

Utskottet ansluter sig till den i propositionen föreslagna ordningen att Kungl. Maj:t bemyndigas att i en särskild förordning utfärda föreskrifter för de fall vårdbidrag skall utgå för anstaltsvårdade barn. Vad beträffar utformningen av dessa regler kan emellertid utskottet inte helt ansluta sig till propositionens förslag. Detta kan sägas utgöra en tillfredsställande lösning för barn i särskolor, men innebär mycket begränsade möjligheter till vårdbidrag för barn som vistas på vårdhem. Då dessa barn ofta är mycket krävande ur vårdsynpunkt, är skälen särskilt starka för att vårdbidrag för dessa fall skall kunna utgå vid vistelse i hemmet. Som framgår av medicinalstyrelsens remissyttrande torde vårdhemsbarnen i regel inte vistas i sina

föräldrahem så långa perioder i ett sträck som en månad. Utskottet ansluter sig med hänvisning till det anförda till motionärernas förslag, att reglerna bör utformas så att en vårdtid i hemmet om minst fjorton dagar i en följd berättigar till vårdbidrag. Vad utskottet i denna fråga anført bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Utlänningars ställning inom tilläggpensioneringen m. m.

Enligt förslag i propositionen skall i huvudsak de regler inom tilläggpensioneringen slopas som är strängare för utlänningar än för svenska medborgare. Utskottet biträder propositionens förslag i denna del. En av de regler som är aktuell i detta sammanhang är kravet på mantalsskrivning här i riket för att pensionsgrundande inkomst skall beräknas för utlänning. Även inom sjukförsäkringen upprätthålles i princip krav på mantalsskrivning för att utlänning skall omfattas av försäkringen. Beträffande dessa regler föreslås inte någon ändring i propositionen. Departementschefen uttalar emellertid, att starka skäl talar för att mantalsskrivningskravet slopas för sjukförsäkringen och tilläggpensioneringen. Mantalsskrivningsregeln kan, enligt departementschefens mening, dock inte överges utan en närmare utredning. Kungl. Maj:t har den 11 februari i år uppdragit åt riksförsäkringsverket att närmare utreda och lägga fram förslag i denna fråga både för sjukförsäkringens och tilläggpensioneringens del.

Motionerna I: 221 och II: 292, I: 322 och II: 390, I: 577 och II: 712 samt I: 669 och II: 822 syftar samtliga till att reglerna om mantalsskrivning skall borttagas. Med hänsyn till att frågan är föremål för utredning inom riksförsäkringsverket anser utskottet att anledning saknas för riksdagen att nu ta något initiativ i anledning av motionerna.

I motionerna I: 669 och II: 822 aktualiseras frågan om tilläggpension till vissa arbetstagare i gränstrakterna. Problemet rör dels personer som är bosatta i Sverige men som arbetar i något av grannländerna, dels utländska medborgare, som arbetar här men är bosatta i grannland. Ingen av dessa kategorier är f. n. inordnade i den svenska tilläggpensioneringen. Pensionsförsäkringskommittén har behandlat problemet. Kommittén menar att vederbörande i princip skall tillhöra tilläggpensionssystemet i det land han uppbär inkomst. Enligt kommitténs mening bör frågan lösas konventionsvägen. Även motionärerna uttalar sig för att frågan skall lösas på detta sätt och föreslår att regeringen aktualiserar saken i Nordiska rådet. Utskottet vill för sin del instämma i önskemålet att tilläggpensionsfrågan löses för ifrågavarande kategori arbetstagare i gränstrakterna. Frågan om en konvention mellan de nordiska länderna i berört avseende har enligt vad utskottet inhämtat tagits upp inom nordiska pensionsutskottet, som är ett samarbetsorgan mellan de nordiska ländernas regeringar. Motionärernas önskemål synes därigenom vara tillgodosett. Det saknas således anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan.

Standardhöjning av folkpensioner

I propositionen föreslås standardhöjning av folkpensionerna den 1 juli 1966 med 170 kronor för ensam pensionär och 130 kronor för var och en av två pensionsberättigade makar. Med nuvarande antal indextillägg kommer folkpensionerna fr. o. m. juli 1966 att bli 4 500 kronor för ensam ålderspensionär liksom för personer med hel förtids- eller änkepension samt 7 020 kronor för ett pensionärspar.

I motionerna I: 668 och II: 820 yrkas, att standardhöjningen av folkpensionerna skall bestämmas till 340 kronor för ensamstående och 520 kronor för ett pensionärspar.

Utskottet biträder propositionen i denna del. Härav följer att utskottet anser, att de förevarande motionerna bör avslås.

Utöver vad ovan anförts har de i propositionen, såvitt den hänvisats till lagutskott, framlagda förslagen och de av departementschefen i anslutning därtill gjorda uttalandena inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å motionen II: 824, såvitt angår 9 kap. 3 § sista stycket lagen om allmän försäkring, måtte bifalla förevarande proposition i motsvarande del;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 668 och II: 820, såvitt de hänvisats till lagutskott, måtte bifalla förevarande proposition i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition i övrigt, såvitt den hänvisats till lagutskott;

D. att motionen II: 824, såvitt angår ändring i 9 kap. 2 § sista stycket lagen om allmän försäkring, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 671 och II: 823 samt

2) motionen II: 824, såvitt angår invaliditetstillägg och invaliditetsersättning till döva, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 824, såvitt angår åldersgränsen för hjälpbehovets inträde beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 669 och II: 822, såvitt angår vårdbidrag till anstaltsvårdade barn, samt

2) motionerna I: 670 och II: 821, ävensom i anledning av motionen II: 824, såvitt angår vårdbidrag till anstaltsvårdade barn, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i denna fråga;

H. att motionen II: 824, såvitt nu är i fråga och i den mån motionen icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 221 och II: 292, såvitt nu är i fråga,

2) motionerna I: 322 och II: 390,

3) motionerna I: 577 och II: 712, samt

4) motionerna I: 669 och II: 822, såvitt angår mantalskrivningskravet och tilläggs pension till arbetstagare i gränstrakterna,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 april 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Kaijser, Lars Larsson, Edström, Wanhainen och fru Olsson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, fru Ekendahl, herrar Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herr Ringaby och fru Skantz.